

KAITSTUD DOKTORITÖÖD

21. veebruaril kaitses Tallinna Ülikooli humanitaarteaduste instituudi doktorant Elina Bone doktoritöö „Estonian-Latvian Code-copying: Comparison of Adoption and Imposition” („Eesti-läti koodikopeerimine: adoptiooni ja impositiooni võrdlus”). Doktoritöö juhendaja oli professor Anna Verschik (TLÜ), oponendid dotsent Maria Frick (Oulu ülikool) ja professor Andra Kalnača (Läti Ülikool).

Kogukonna mõttes on eestlased Lätis ja lätlased Eestis vähemusrahvus, kes on teiste keelte kõnelejate seas hajutatud. Seni on sotsiolingvistikas ja kontaktlingvistikas pööratud pigem tähelepanu just mitmekeelsete kogukondade keelekasutusele.

Elina Bone doktoritöö põhineb kolme eesti-läti kakskeelse isiku keelekasutuse uuringul, mille raames viis ta läbi vabas vormis intervjuud 20 tunni ulatuses. Intervjueeritavate seas oli nii eesti kui ka läti keele emakeelena kõnelejaid, kes kõik omandasid teise keele täiskasvanueas naaberriiki kolides.

Tööst selgus, et eesti-läti kõnes esineb kahes keeles nii sõnu kui ka pikemaid lauseid. Bone eristas kolme tüüpi laene. Kõige levinumad olid laensõnad, mille puhul eesti- või lätikeelne sõna võetakse üle samas tähenduses ja vormis, nagu see on algkeeles. Laenatakse peamiselt sõnu,

mis on seotud mingi kindla valdkonna või vastava kultuuriruumiga ning millele on omakeelset vastet raske leida. Samuti võib laenamist soodustada sõnade sarnasus, nt läti *knapi* ja eesti *napilt*. Teisena esineb enim tõlkelaene: teisest keelest sõna-sõnalt tõlgitud sõnu ja väljendeid. Kolmas tüüp on sõnad, mis koosnevad nii eesti- kui ka lätikeelsest osast, nt *üksvienā* 'ükskõik', kus *üks* tuleb eesti keelest ja *vienā* läti keelest. Grammatika laenamist esines vähe.

Doktoritöö põhjal võib öelda, et kakskeelne kõneleja valib endale sobiva väljendusviisi, mille puhul saab jälgida erinevaid käitumismalle: kõik keeled, mida kõneleja oskab, loovad ühiselt suure keele-repertuaari, mida vastavalt vajadusele ja kontekstile kasutada saab. (<https://www.etera.ee/zoom/200823/view?page=1&p=separate&tool=info>)

10. mail kaitses Lydia Risberg Tartu Ülikoolis doktoritöö „Sõnatähendused ja sõnaraamat. Kasutuspõhine sisend eesti keelekorraldusele”. Juhendajad olid TÜ kaasprofessor Külli Habicht ja Margit Langemets (Eesti Keele Instituut), oponent professor Pirkko Nuolijärvi (Kodumaa Keelte Keskus, Soome).

Doktoritöö käsitleb sõnatähenduste normimise problemaatikat eesti keelekorralduses. Teoreetiline raamistik on kasutuspõhine lingvistika ja meetod korpusanalüüs. Uurimus keskendub üld-

keelega ja selle praktiline eesmärk on pakuda tuge EKI ühendsõnastiku ja 2025. aastal ilmuva ÕS-i koostamiseks.

Sõnatähenduste normimise traditsiooni alguseks saab pidada 1925. aastal ilmunud „Eesti õigekeelsuse-sõnaraamatu” I köidet. Empiiriliste keeleandmete, keelekorralduslike suunamiste põhjuste ning nende tulemuslikkuse analüüs kasutus-põhise lingvistika teoreetilises raamistikus näitas, et kui sajand tagasi oli ühiskeele loomise ja eestikeelse terminoloogia arendamise eesmärgil sõnatähenduste kindlam piiritlemine põhjendatud, siis tänapäeval ei anna senised põhjused enam alust üldkeele sõnade tähendusi suunata.

Keelekorralduse seisukohad tuginevad XX sajandil autoriteetide sõnastatud ideaalidele, nagu (range) süsteemitaotlus

ja otstarbekohasus, ning otsuseid mõjutavad standardkeele ideoloogia ja purism. 1980. aastal võttis vabariiklik õigekeelsuskomisjon seisukoha, et sõnatähendusi ei ole vaja ega võimalik normida. Samas ühiskonda sellest ei teavitatud. Tänapäevase teaduspõhise keelekorralduse üks peamisi eesmärke on, et normingud vastaksid keelekasutuse sisemisele normile ning et soovitusel oleksid ajakohased ega oleks praeguse keelekasutusega vastuolus. Doktoritöö põhiline tulemus on teoreetiliste käsitluste toel põhimõtte kinnistamine eesti keelekorralduse jaoks: üldkeele sõnade tähendusi ei normita ega suunata soovitude teel.

(<https://dspace.ut.ee/items/139156fa-e985-4a8f-b0fa-93633ce34fc2>)